

6. Валуев А.В. Великобритания на пути в единую Европу: от Черчилля до Блэра. *Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена*. 2009. № 117. С. 315-322.
7. Economist. 1960. Dec. 31. P. 1363.
8. Богатуров А.Д., Аверков В.В. *История международных отношений. 1945-2008: Учеб. пособие*. М. : Аспект Пресс, 2010. 520 с. URL: http://www.hist.asu.ru/faculty/cafedrs/library/lib_50.pdf
9. *Системная история международных отношений. События и документы 1918-2003*. В четырех томах. Т. 3: 1945-2003 гг. Под ред. А.Д. Богатурова. М., Научно-образовательный форум по международным отношениям, 2003, 720 с.
10. Никонов В.А. Европейская интеграция и движение к единой Европе. Государственное управление. *Электронный вестник*. Апрель 2015. Вып. № 49.

УДК 327.7:061

Митрофанова О. О.

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ПОЗИЦІЇ ПРОВІДНИХ ДЕРЖАВ ЗАХІДНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ КІНЦЯ 1940-Х – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ 1950-Х РР.

Досліджено формування зовнішньополітичних стратегій провідних держав Західної та Східної Європи кінця 1940-х – першої половини 1950-х рр. Виявлено, що зовнішньополітичні позиції провідних держав Західної Європи попри належність до Західного табору мали певні відмінності, що зумовили їхню подальшу стратегію під час перебігу «холодної війни». Зроблено висновок, що попри становлення біполярної системи, Югославія прагнула віднайти свій особливий шлях. Оригінальність позиції країни в значній мірі визначалася непересічним характером Й.Б. Тіто.

Ключові слова: «холодна війна», СРСР, Італія, Югославія, НАТО, Варшавський договір.

Митрофанова О.А. Внешнеполитические позиции ведущих государств Западной и Восточной Европы конца 1940-х - первой половины 1950-х гг.

Исследовано формирование внешнеполитических стратегий ведущих государств Западной и Восточной Европы конца 1940-х - первой половины 1950-х гг. Выявлено, что внешнеполитические позиции ведущих государств Западной Европы, несмотря на принадлежность к Западному лагерю, имели определенные различия, которые обусловили их стратегию во время «холодной войны». Сделан вывод, что несмотря на становление биполярной системы, Югославия стремилась найти свой собственный путь. Особое

позиционирование страны в значительной степени определялось незаурядным характером Й.Б. Тито.

Ключевые слова: «холодная война», СССР, Италия, Югославия, НАТО, Варшавский договор.

Mitrofanova O.O. The foreign policy's positions of the leading states of Western and Eastern Europe at the end of the 1940s - the first half of the 1950s.

The article deals with the formation of foreign policy's strategies of the leading states of Western and Eastern Europe at the end of the 1940s - the first half of the 1950s. It was revealed that the foreign policy positions of the leading states of Western Europe, despite belonging to the Western camp, had certain differences, which determined their further strategy during the Cold War. It is concluded that despite the emergence of a bipolar system, Yugoslavia sought to find its own special way, the originality of the country's position was largely determined by the outstanding J.B. Tito.

Keywords: Cold War, USSR, Italy, Yugoslavia, NATO, Warsaw Pact.

Після Другої світової війни європейські країни опинилися у скрутному економічному становищі, потребуючи допомоги для покращення свого добробуту. У світі поступово формувалася біполярний лад, виникла та посилилась «холодна війна».

Французька енциклопедія «Лярус» визначає холодну війну як період напруженості, який тривав майже півстоліття між США та Радянським Союзом, а також їхніми союзниками. Ці супердержави сформували два блоки, наділені значними військовими засобами, та захищали протилежні ідеологічні системи та економічні моделі (комунізм, з одного боку, і капіталізм, з іншого) [1]. Тобто для холодної війни як явища суттєвими чинниками були ідеологія та економіка.

Дослідженню зовнішньополітичних позицій провідних держав Західної та Східної Європи присвячені праці вітчизняних та закордонних науковців. Зокрема, вивченням політики Італії займалися Е. Маслова, В. Вдовиченко, Л. Кюнхардт, Ф. Ліберті, політики Франції – В. Антюхіна-Московченко, Ф. Бозо, О. Лозовицький, Б. Моран, Н. Розанцева, А. Сидоров, Р. Февріє. Зовнішньополітичну стратегію повоєнної Чехословаччини досліджувала О. Пеленська.

Провідні держави Європи отримали допомогу від США та СРСР, водночас поступово стаючи сателітами супердержав. Втім, історична ретроспектива спростовує детермінізм та доводить, що зовнішньополітичні позиції провідних держав Західної та Східної держави розвивалися не за однією моделлю, а мали специфічні особливості, притаманні кожній країні. Можна виокремити Югославію, яка прагнула знайти свій особливий шлях на тлі «холодної війни», або Францію, у якої відносини з НАТО розвивалися доволі оригінально, а концепції атлантизму та європеїзму спричиняли жваві дискусії та розглядалися як певним чином протилежні, тоді як в Італії ці концепції розвивалися у гармонійному поєднанні.

Зовнішня політика Італійської Республіки після закінчення Другої світової війни орієнтувалася на участь в НАТО та Європейському об'єднанні вугілля і сталі (ЄОВС). Італія втратила багато міжнародних амбіцій та повинна була обрати сторону з огляду на виникнення «холодної війни». Італійська зовнішньополітична стратегія скерувалася на участь у міжнародних організаціях та взаємини з регіонами, які мали суттєву значущість для стратегічних інтересів країни, а саме: з Північною Африкою під впливом географічного чиннику та Близьким Сходом - через енергетичний чинник. Відмовившись від прагнення до домінування Італія через систему союзів шукала можливості для гарантування безпеки та стабільності, необхідних для відновлення країни.

Співробітництво зі Сполученими Штатами Америки було пріоритетним для Італії. Партнерство Італії зі США не має такого історичного підґрунтя для співробітництва, як, наприклад, культурна та мовна близькість США з Великою Британією або давній військовий союз США з Францією. У Другій світовій війні США та Італія були супротивниками. Після цього відбулися докорінні зміни. Завдяки участі у плані Маршалла Італія досягла значного економічного успіху та стала однією з найпотужніших економік Європи. Альчіде де Гаспері, лідер християнських демократів, найвпливовішої політичної партії більшості, формував 8 урядів, будучи тривалий термін прем'єр-міністром Італії, а також йому вдалося майстерно маневрувати під час протистояння лівих та правих та скеровувати зовнішньополітичні зусилля на розбудову НАТО та європейську інтеграцію.

Для А. де Гаспері Європа не була вибором для Італії, але необхідністю. Гаспері діяв за умов, коли країна була зруйнована війною, соціальна ситуація була вибухонебезпечною, а Комуністична партія дуже впливовою, втім йому вдалося поєднати євроатлантичний та європейський напрями зовнішньополітичної стратегії.

Російська дослідниця Олена Маслова зазначає, що зовнішня політика Італії з середини ХХ століття характеризувалася двома концептуальними підходами. Першим був атлантизм, що полягав у пріоритетності взаємин зі США та участі у НАТО з 1949 року. Іншим був європеїзм, тобто розбудова та зміцнення європейської інтеграції із заснування та вступу у 1957 році в Європейське економічне співтовариство. Ці два зовнішньополітичних пріоритети розглядалися як взаємодоповнюючі, а не взаємовиключні [2].

А. Гаспері та міністр закордонних справ К. Сфорца повинні були подолати численні перешкоди на шляху євроатлантичної інтеграції серед яких: наявність у громадській думці прихильності до нейтралітету, відсутність підтримки західних країн, крім Франції. Зокрема, Велика Британія вважала, що участь Італії у Північноатлантичному альянсі змусить його опікуватися середземноморським фронтом, а внесок Італії в оборону був несуттєвим. Втім, допомога Франції та лобі італійської діаспори в США сприяли вступу Італії в НАТО. Підписання Північноатлантичного договору 4 квітня 1949 року та Римського договору 25 березня 1957 року створили домінанти

зовнішньополітичної стратегії Італії. До підписання Римського договору було пройдено довгий та складний шлях, та Італія не відмовлялася просувати власне бачення майбутнього Європи [3].

Зокрема, Італія сприймала себе як культурну колыску Європи та рушій об'єднання на федеральних засадах, що надало б певну нову форму давній римській ідеї союзу (foedus) [4].

Заради втілення ідей європейської інтеграції А. Гаспері та К. Сфорца мали переконати громадську думку у гіпотетичних зисках від участі у розбудові спільної Європи. «Маніфест Вентотене» є документом, в якому викладено концепцію італійського європеїзму. Італійські інтелектуали А. Шпінеллі, Е. Россі, Є. Колонні під час свого вимушеного заслання на острів Вентотене в роки фашистського режиму працювали над розробкою «Маніфесту». Вони переконували, що єдиним засобом запобігання нових війн та забезпечення добробуту є розбудова федерального майбутнього європейського континенту. Отже, італійці пишаються тим, що задовго до робіт Ж.Моне та Р. Шумана їхні співвітчизники закликали до об'єднання Європи.

18 липня 1948 року тодішній міністр закордонних справ Італії К. Сфорца виступив з промовою в університеті Перуджі, щоб висвітлити італійські підходи щодо майбутнього Європи. Основоположним постулатом промови було твердження, що італійська нація програла не війну, а фашистський режим. Розбудова спільної Європи спонукала до уникнення нових війн, водночас поставивши Італію нарівні з Францією та Німеччиною. Більш того, Італія завдяки «Маніфесту Вентотене» могла б мати своєрідну першість у розробці ідей європейської інтеграції. Зі вступом в НАТО та заснуванням ЄОВС Італія обрала сторону у «холодній війні».

Італія є державою середнього рівня. З одного боку, будучи переможеною у Другій світовій війні, Італія не мала постійного місця у Раді безпеки ООН та не стала ядерною державою, з іншого – стала потужною в економічному вимірі державою зі стратегічним положенням.

На встановлення та розвиток стратегічного партнерства зі США вплинули декілька чинників, серед яких: геополітичне становище Італії, яке було важливим для США з огляду на подальше розміщення там американської військової присутності та налагодження плідної співпраці у врегулюванні регіональних криз, важкий стан післявоєнної італійської економіки, який спонукав до залучення фінансової підтримки від офіційного Вашингтона. Італія не мала ядерних амбіцій ні як Франція, яка озброїлася власним ядерним арсеналом, ні як Велика Британія, котра в деякій мірі залежна від постачання складових для своїх ядерних сил зі США.

Прикметно, що Італія, будучи державою середнього рівня, становила і становить інтерес для США з огляду на гіпотетичну співпрацю в Середземноморському регіоні та врегулювання криз.

Зокрема, на думку науковця Ж.-П. Дарні, за часів «холодної війни» Італія стала «авіаносцем» США у Середземномор'ї в контексті того, що Югославія Й.Б. Тіто сприймалася як небезпека на кордонах [5, с.79]. Більш того, суттєвою

складовою стратегічного партнерства Італії зі США у військовій царині є розміщення в Італії бази 6-го американського флоту. Невдовзі після закінчення Другої світової війни ескадра військово-морських сил США, яка перебувала у Середземному морі, була перетворена на 6-й американський флот. До 2004 року штаб-квартира флоту знаходилася в італійському місті Гаета. Отже, Італія зайняла стратегічне становище на південному флангу НАТО. Таким чином, Італія балансувала між концепціями атлантизму та європеїзму.

На думку дослідниці В. Вдовиченко, ці обидва вектори слугували засобами впливу на двосторонні відносини зі Сполученими Штатами, а також важелем, за допомогою якого Італія хотіла здобути лідерство у процесі європейської інтеграції [6]. В Італії концепції атлантизму і європеїзму не були настільки антагоністичними, як у Франції.

Проблематично аналізувати зовнішньополітичні позиції власне Німеччини після закінчення Другої світової війни через те, що з 1945 по 1949 рік ця країна фактично становила 4 зони, окуповані США, СРСР, Великою Британією та Францією. Врешті, 23 травня 1949 року було утворено Федеративну Республіку Німеччина та 7 жовтня 1949 року Німецьку Демократичну Республіку.

Західні німецькі землі отримали допомогу згідно з планом Маршалла у 1947 році. Цей чинник та участь у Договорі про створення Європейського співтовариства вугілля і сталі активізували відбудову промисловості. З утворенням ФРН та НДР розпочинається обмежена зовнішня політика Німеччини, втім на неї впливають держави антигітлерівської коаліції. Перспектива утворення німецької армії неабияким чином непокоїть Францію.

У 1951 році Конрад Аденауер став міністром закордонних справ ФРН. Згідно з Люксембурзькими домовленостями 1952 року в Німеччину повернулися 5000000 втікачів, реалізовано примирення з Ізраїлем і, таким чином, покращено міжнародний імідж Німеччини. У 1955 році ФРН вступила в НАТО та здобула статус незалежної держави, в рамках НАТО формувалася німецька армія.

ФРН та НДР стали супротивниками за умов біполярного ладу.

4-11 лютого 1945 року відбулася конференція в Ялті, в якій брали участь Й. Сталін, У. Черчілль, Ф.Д. Рузвельт, а де Голля не запросили на конференцію. Даний факт становить предмет аналізу численних французьких істориків.

Попри відсутність де Голля, Франція отримала в Ялті значні переваги: статус постійного члена майбутньої Ради безпеки ООН, окупаційну зону в Німеччині, місце в Об'єднаній контрольній раді Німеччини. Для зовнішньополітичної стратегії Франції притаманне було прагнення гарантувати участь Франції у заснуванні ООН, отримати статус постійного члена Ради безпеки ООН та права вето.

Згідно аналізу французького науковця А. Гроссера, у цілому підсумок був сприятливим для Франції: через п'ять років після розгрому, через рік після звільнення, Франція стала однією з п'яти великих держав з правом вето в ООН [7, с. 62].

Франція є країною Західної Європи, колискою демократії, отже на початку «холодної війни» між Заходом та Сходом вибір Франції обумовлювався її історичною належністю до Заходу, ця країна була а-пріорі західною потугою. До того ж, у 1945-1946 роках французькі політичні кола та оточення де Голля усвідомлюють радянську загрозу поряд із небезпекою гіпотетичного відродження німецької загрози. Французький дослідник Ф.Бозо зазначив, що більш, ніж «західний вибір» еволюція зовнішньої та внутрішньої політики Франції протягом 1947 року показує усвідомлення невідворотного характеру протистояння блоків та неможливість для Франції уникнути цієї нової геополітичної реальності [8, с. 24].

Аналізуючи вибір Францією табору у «холодній війні» необхідно мати на увазі вплив США на Францію через певні обставини, серед яких неабияку значущість відіграла економічна ситуація в останній.

У післявоєнні роки важливим був чинник американської присутності у Франції та допомогова політика США Франції. Зокрема, більш ніж 2 мільйони американських солдат знаходилися на території Франції до закінчення війни, деякі з них були там до середини 1947 року. США надавали Франції довготермінові займи. Голова Тимчасового уряду Французької Республіки Леон Блюм під час перемовин у Вашингтоні наголошував: «необхідно, щоб ви зрозуміли, що якщо Франція не отримає фінансової та матеріальної допомоги від США, то вона внаслідок матеріального зубожіння та відчуваючи повну відсутність моральної підтримки опиниться у такому стані, відносно еволюції якого неможливо висловити втішні розумні прогнози» [9, с. 149].

Робер Шуман від Франції підписав Північноатлантичну угоду 4 квітня 1949 р. у Вашингтоні. Таким чином розпочалася історія Франції в якості члена НАТО, який згодом став провадити «особливу» політику щодо НАТО, яку пересічні громадяни не зовсім розуміли; і до теперішнього часу деякі французи не в змозі відповісти на запитання: чи є Франція членом НАТО. На початковому етапі становлення Північноатлантичного альянсу певні французькі політики мали значні очікування зиску для Франції від членства у блоці.

Допоки у світі формувався біполярний лад та «холодна війна», на зовнішньополітичне позиціонування Франції впливав суттєвий чинник, а саме: колоніальна війна у В'єтнамі. Хоча генерал де Голль наголошував на потребі становлення Європи як третього незалежного центру сили, втім Франція отримувала значну допомогу США.

Зовнішньополітична позиція Югославії була особливою. Друга світова війна спричинила значні втрати, населення цієї країни зменшилося на 2 млн. чоловік через загибель та еміграцію. Країна потерпала від громадянської війни. До лютого 1946 року югославська армія знищила біля 200 тис. чоловік, які боролися проти прокомуністичного партизанського руху під час війни або були проти нової влади після її закінчення. Уряд Демократичної Федеративної Югославії (ДФЮ) було сформовано 7 березня 1945 р. Йосипом Броз Тіто згідно

з пропозиціями Кримської конференції керівників СРСР, США, Великої Британії.

СРСР намагався посилити свій вплив у Югославії. 11 квітня 1945 р. за присутності Й. Сталіна, Б. Тіто та В. Молотов підписали радянсько-югославську угоду про дружбу, взаємодопомогу та повоєнне співробітництво.

Втім, керівництво Комуністичної партії Югославії (КПЮ) не взяло участь у засіданнях Інформбюро, яке створили у вересні 1947 р. на Нараді комуністичних і робітничих партій Східної Європи. У червні 1948 р. Інформбюро ухвалило резолюцію «Про становище у КПЮ»: було звинувачено лідерів югославських комуністів у невизнанні марксистської теорії класів і класової боротьби у перехідний період.

29 червня 1948 р. Югославія надіслала різку відповідь. СРСР не забарився з реакцією та почав друкувати сербською мовою газету «За соціалістичну Югославію» з закликом згуртувати всі антитітовські сили.

СРСР прагнув залучити Югославію до зони свого впливу та керувати її розвитком, що спричинило через ідеологічні протиріччя гострий міждержавний конфлікт. 29 червня 1948 року Комуністичну партію Югославії було виключено з Комінформу через радянсько-югославський конфлікт. 25 жовтня 1949 року було розірвано дипломатичні відносини між СРСР та ФНРЮ.

Югославія пішла на певне зближення з Заходом, будучи у повній ізоляції та розірвавши всі відносини з СРСР. У 1950 році США надали допомогу Югославії зерном, коли країна перебувала у дуже важкому становищі. Через посуху зростало невдоволення селян, отже уряд припинив курс на колективізацію.

У Югославії почали шукати власну модель побудови соціалізму. Й.Б. Тіто повернув землю селянам, припинив форсовану індустріалізацію. «Теорія самоврядування» стала базою реформ. За системою самоврядування підприємства передавались в управління трудовим колективам. Ринкові відносини суттєвим чином впливали на економіку країни, яка орієнтувалася на експорт.

Таким чином в Югославії виникла власна модель соціалізму з жорстким однопартійним політичним режимом, хоча і більш відкритим, з лібералізованим в'їздом і виїздом. Серед країн Східної Європи ця країна зайняла особливе місце через рішучість Тіто, який зважився на власну політику всупереч тиску СРСР. Ймовірно, приклад Югославії засвідчує, що за умов жорсткого протистояння часів «холодної війни» залишалася певна можливість власного вибору країни у визначенні своєї зовнішньої політики. У черговий раз питання впливу особистості на хід історії актуалізується у зв'язку з питанням – чи обрала б Югославія свій неординарний шлях, якби на її чолі знаходився б не Б. Тіто, а інший лідер...

Спогади М. Джиласа, члена ЦК СКЮ підтверджують роль особистості Б. Тіто «Сталін переслідував дві мети. Перша – підкорити Югославію і через неї всю Східну Європу. Був і інший варіант. Якщо не вийде з Югославією, то підкорити Східну Європу без неї. Другий у нього вийшов... Готвальду не

вистачило характеру для боротьби зі Сталіним. А Тіто був сильною людиною... Не вдалося відстояти свою позицію і Гомулці. На одному засіданні інформбюро Гомулка говорив про польський шлях у соціалізм. Димитров також думав про самостійний розвиток» [10].

Польща постраждала першою від нацистської Німеччини в роки Другої світової війни. 6 млн. чоловік загинуло. Результатом повоєнного облаштування стали значні територіальні зміни Польщі. З одного боку, німецькі землі до Одера-Нейсе і частина Східної Пруссії увійшли до Польщі, з іншого, Західна Україна і Західна Білорусь, Віленська область, які до 1939 р. входили до складу Польщі, були приєднані до СРСР. Таким чином, польська держава стала майже гомогенною за етнічним складом.

Для СРСР Польща становила привабливу зону для розповсюдження радянського контролю, втім відчувався вплив чинників, які гальмували плани СРСР: у 1939 році було розпущено польську комуністичну партію, а роль, яку відіграв СРСР у зміні польських кордонів спонукав поляків ставитися до Москви як учасника чергового «поділу Польщі». До того ж, розстріл польських офіцерів в Катині та депортація поляків до Сибіру та Казахстану викликали антирадянські настрої у Польщі. СРСР пішов на певний компроміс, погодившись на включення до уряду Польщі представників емігрантського уряду Станіслава Миколайчика.

Утім, заява державного секретаря США Джеймса Бірнса у вересні 1946 р., в якій він наголосив на відкритості питання про західні кордони Польщі, знизил рейтинг прозахідних сил у Польщі.

У листопаді 1946 р. польськими комуністами (Польська робітничка партія) і соціалістами (Польська соціалістична партія) було укладено угоду про спільні дії. Згодом, у січні 1947 р. вони перемогли на парламентських виборах. Лідер Польської робітничої партії Б. Берут став президентом Польщі у лютому 1947 р. Незабаром у грудні 1948 р. відбулося об'єднання Польської робітничої партії і Польської соціалістичної партії в Польську об'єднану робітничу партію, яка була при владі біля 40 років.

Польща все сильніше ставала зв'язаною зі східним табором. СРСР посилював вплив на країни-сателіти. Обмеженню можливості реалізації самостійної політики сприяло утворення у вересні 1947 року Комінформу (Інформаційного бюро Комуністичної партії).

Посилення «холодної війни» означало, що причетність західних країн до регіону Центральної та Східної Європи зменшилась. До Польщі ставилися як до сателіта СРСР, але також як до не дуже міцної ланки у Східному блоці. Зниження економічної присутності та офіційної дипломатичної активності не означало тотальної відсутності інтересу до ситуації за «Залізною завісою» та у Польщі. Великобританія та США були в курсі антикомуністичних настроїв у цій країні. Були зроблені деякі спроби їх використання, зокрема встановлення контакту з польським підпіллям та підтримка шпигунської діяльності, корисної з точки зору Заходу. До цього часу підпілля вже було сильно пронизане комуністичними службами безпеки.

Польща фактично не створювала власної незалежної зовнішньої політики. Двосторонні відносини з західними країнами значно скоротилися.

Проте СРСР прагнув посилити свій вплив. Після прийняття рішень щодо економічної інтеграції (у 1949 р. було створено Раду взаємодопомоги), настав час нових форм військової інтеграції. Коли стало зрозумілим, що важко було впливати на рішення Польської Народної Республіки через радянських радників у міністерствах та відомствах, у 1955 р. було утворено Варшавський договір, своєрідну форму контролю над арміями країн-сателітів та координації зовнішньої політики.

Під час Другої світової війни Чехія та Моравія були протекторатом Німеччини, а Словаччина - союзницею Німеччини. Зі вступом радянських військ на територію Чехії та Словаччини було утворено у січні 1945 року Чеську національну раду, а у квітні сформовано Національний фронт чехів та словаків під проводом соціаліста З. Ферлінгера з 7 комуністами, 3 соціал-демократами, і 3 представниками від національно-соціалістичної, народної і демократичної партій. Було проведено конфіскацію власності німців, яких було переселено у Німеччину.

У травні 1946 р. організовано вибори у Законодавчі Збори, на яких 38 відсотків голосів отримала Комуністична партія. 2 червня 1946 р. було сформовано коаліційний уряд під проводом лідера КПЧ К. Готвальда. Комуністи запропонували програму широкої націоналізації. Дана проблема спричинила політичну боротьбу, а ідея гіпотетичної участі у «плані Маршалла» підживлювала дебати. СРСР тиснув на Чехословацьку республіку для відмови останньої від участі у «плані Маршалла». У 1948 році комуністи за допомогою армії та озброєної робітничої міліції влаштували так звану маніфестацію для усунення некомуністів з уряду, що й відбулося 25 лютого. 14 червня лідер Комуністичної партії Чехословаччини К. Готвальд став президентом. Водночас соціал-демократи об'єдналися з комуністами.

Згідно аналізу чеського історика, керівника відділу воєнних ветеранів Міністерства оборони Чехії полковника Едуарда Стегліка, події лютого 1948 року були путчем, а не переворотом чи зміною влади. Він вважає, що мова йде про путч, тому що це на відстані, чи на вигляд лише здавалось як якийсь мирне захоплення влади. Як на нього, Комуністична партія Чехословаччини вже від кінця Другої світової війни, можливо, навіть перед її завершенням готувала чіткі кроки для того, щоб керувати ситуацією в Чехословаччині. Вона створювала агентурну мережу і всередині інших політичних партій, мала свою мережу донощиків та інформаторів, готувала також речі, які стосувалися озброєного захоплення влади, поступово заміняла в рамках поліції надійних поліцейських чи членів інших політичних партій комуністами. Як наслідок це призвело до лютневої кризи. Було зроблено все для того, щоб з усіх подій усунути армію [11].

Таким чином, зовнішньополітичні позиції провідних держав Західної Європи попри належність до Західного табору мали певні відмінності, що зумовили їхню подальшу стратегію під час перебігу «холодної війни». У

Франції та Італії формуються концепції європеїзму та атлантизму за умов нагальної потреби врегулювання економічної ситуації. Ці країни належали до різних сторін під час Другої світової війни. Незважаючи на те, що обидві держави залежали від американської допомоги, в Італії робився наголос на взаємодоповнюваності двох концепцій та важливості для Італії участі в Європейській спільноті з вугілля та сталі та НАТО, тоді як у Франції спостерігається певний антагонізм у політичному дискурсі стосовно цих парадигм. Франція виступає одним із засновників ЄОВС та поборником поглиблення європейської інтеграції, втім атлантизм спричиняв та спричиняє жваві дебати серед представників французького політичного спектру. Побоювання залежності від США та втрати ваги та ролі Франції на міжнародному стратегічному просторі сприяє формуванню концепції голлізму, яка з часом не тільки призведе до виходу Франції з військових комітетів НАТО у 1966 році, й до розбудови власних ядерних сил, завдяки яким вона займе місце третьої ядерної потуги світу, але стане основоположною доктриною французької зовнішньополітичної стратегії.

Виявлено, що Німеччина опиняється розколотою, таким чином одна нація функціонує у двох державах, які належать до протилежних таборів, кордон між ФРН та НДР стає форпостом та символом розподілу у біполярному світі. Велика Британія, одна з країн-переможниць у Другій світовій війні, розвиває «особливі відносини» зі США, що виявляється, зокрема, у її ядерній стратегії, залежній від США. Велика Британія не стала країною-засновницею ЄОВС. Ця країна була активним союзником США у протистоянні під час «холодної війни», але її політика спричиняла постійні хвилювання Франції щодо її готовності надання пріоритетів інтересам США в Європі, а не захисту інтересів суто європейських інтеграційних структур, через що визначення Великої Британії як «троянського коня в Європі» розповсюдилася у французькій політичній думці. Перебіг часу довів особливість позиціонування Великої Британії в ЄС, яка врешті призвела до Брекситу.

Країни Східної Європи після Другої світової війни розвиваються як сателіти СРСР, втім спостерігається вплив післявоєнних змін, які певною мірою визначатимуть подальшу стратегію цих держав. Зміна кордонів Польщі перетворила її на гомогенну в етнічному складі країну. Зовнішньополітичне позиціонування Югославії визначається показовим прикладом оригінальності стратегії країни, який призвів до конфлікту з СРСР та розривом дипломатичних відносин, прийняттям зернової допомоги від США та пошуком власного шляху, намаганням балансувати між двома протилежними таборами біполярного світу.

Список використаних джерел і літератури:

1. Guerre froide. URL: https://www.larousse.fr/encyclopedie/divers/guerre_froide/184391 (дата звернення 17.12.2020).

2. Маслова Е. Европеизм и атлантизм во внешней политике Италии. URL: <http://intertrends.ru/system/Doc/ArticlePdf/1731/u9ofP4MXIM.pdf> (дата звернення 24.12.2019).
3. Liberti F. La nouvelle politique étrangère italienne. URL: <https://www.cairn.info/revue-internationale-et-strategique-2004-4-page-37.htm#no4> (дата звернення 16.03.2020).
4. Кюнхардт Л. 60 лет спустя. URL: <https://www.deutschland.de/ru/topic/politika/germania-evropa/60-let-spusta> (дата звернення 7.11.2019).
5. Darnis J.-P. Une politique extérieure entre Europe et Méditerranée. *Questions internationales*. 2013. № 59. p.78-83.
6. Вдовиченко В. Взаємозв'язок атлантизму і європеїзму у зовнішній політиці Італії (1992-2001 рр.) URL: http://histans.com/JournALL/mo/mo_2012_21/15.pdf (дата звернення 14.04.2020).
7. Розанцева Н. *Франція в ООН (1945-1950)*. М. : Наука, 1984. 223 с.
8. Vozo F. *La politique étrangère de la France depuis 1945*. Paris : Flammarion, 2012. 310 p.
9. Антюхина-Московченко В. *Шарль де Голль и Советский Союз*. М. : Книга, 1990. 288 с.
10. Югославія. Нові південнослов'янські держави. URL: <https://geomap.com.ua/uk-wh11/1316.html> (дата звернення 12.12.2020).
11. Пеленська О. Як встановлювали комуністичний режим у Чехословаччині 70 років тому. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29059413.html> (дата звернення 10.19.2020).

УДК 94(44)+327

Іванов Д.І.

ФРАНКО-АМЕРИКАНСЬКІ ПРОТИРІЧЧЯ З ПИТАНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ БЕЗПЕКИ (1958-1966 РР.)

Стаття присвячена аналізу франко-американських стосунків з питань колективної безпеки за президентства Шарля де Голля. Перемога голлістів на виборах у Франції 1958 р. призвела до конфлікту зі США через принципово різне бачення майбутнього європейського континенту. Французький уряд намагався перетворити Західну Європу в незалежного геополітичного гравця з Францією в якості лідера. Американський істеблішмент не погоджувався з подібною перспективою яка могла б, на їх думку, призвести до розпаду НАТО та посилення радянського впливу в світі. В рамках дослідження цієї проблеми розглянуто перебіг дискусії навколо пропозиції Франції створити тристоронній директорат, проблему керування ядерним арсеналом членів НАТО та спробу Великої Британії вступити в ЄЕС в 1962 р.

Ключові слова: США, Франція, Велика Британія, міжнародні відносини, колективна безпека.